

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים נ"ט עמוד א'

בגמ', יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד.

[א]. ופירש"י: "טעמא דרישא קא מפרש, תמיד קודם לפסח, דדין הוא שיאוחר הפסח שנאמר בו בערב ובין

הערבים, תזבח את הפסח בערב, ושחטו אותו וגו'. לתמיד שלא נאמר בו אלא את הכבש השני תעשה בין הערבים".

והצל"ח (ד"ה שם לדבר שלא) הבין בהו"א שכיון שבקרבן פסח כתיב ב"פ בתורה לשון ערב בפר' בא, ובפר' ראה, ובתמיד רק פ"א, לכך הפסח מאוחר יותר, ומכך הקשה דגם בתמיד כתיב ב"פ לשון בין הערבים, דבפרשת תצוה עצמה כתיב (פרק כ"ט, פסוק ל"ט, ופסוק מ"א) ב' פעמים בין הערבים. וכי תימא דבקרבן פסח בפרשת בהעלותך (ט', ג') כתיב פעם שלישית בין הערבים, זה אינו, דפרשת התמיד כתובה שוב בפרשת פנחס, ושם כתוב עוד ב"פ בין הערבים (פרק כ"ח, פסוק ד' ופסוק ח'). ואמנם י"ל כדברי רש"י בפרשת תצוה, דשם הציווי הוא רק לימי המילואים, ופרשת פנחס הוא הציווי לדורות, וא"כ כתוב רק ב"פ בין הערבים בתמיד, וג"פ בקרבן פסח, והוא היאוחר דבר. וניחא לו להצל"ח בביאור זה.

אך כתב, דעוד יש לפרש, דלא ממנין הפעמים שהתורה מצווה בין הערבים הילפותא, אלא מהלשונות, דבתמיד יש חד לישנא "בין הערבים", ובקרבן פסח יש תרי לישני "בערב", ו"בין הערבים", ומשינוי הלשון של התורה בקרבן פסח, ילפינן בגמ' היאוחר דבר. ובפירושו מנצנים ומאירים לשון קדשו של רש"י המובא לעיל ודו"ק. [שו"ר עתה, שבהערות בארטסקול קיימו רק סיפא דהצל"ח, וז"א דהוא כלל לא דוחה פירוש א", ומקיימו במפורש להדיא בדבריו. וכן מה שכתבו שם שמלשון המאירי מוכח בביאור (השני שכתב) הצל"ח, עיינתי הרבה בלשונות הטהורה, ואין מוכיח דווקא כהצל"ח ויכול אף להתפרק כהשפ"א דלהלן].

[ב]. אמנם רוח אחרת היתה עם השפת אמת שכתב וז"ל: "יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים, מה שהוסיף כאן ובין הערבים, קשה, דהא עיקר הראי' מלשון בערב דהוי איחור טפי מבין הערבים דמשמע קודם הערב ממש, דאין לומר דהראי' הוא מכח כפל הכתוב דהרי גם בתמיד כתיב ב' פעמים בין הערבים, וע"כ עיקר הראי' הוא בערב דמשמע טפי איחור". [ולעיל הבאנו דהצל"ח כתב, דאיכא ג' פעמים בפסח, וצ"ע בדב"ק].

איברא דמהמשך המו"מ בגמ', מוכח לכאורה דלאו במנינא תליא מילתא דפריך "אי הכי קטרת ונרות נמי נקדמו לפסח, יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד" ומשני "דמיעט רחמנא אותו", והלא במנורה כתיב רק פעם אחת לשון "בין הערבים", ומה דכתיב לשון "מערב" אינו מיותר לילפותא כדכתבו התוס' (ד"ה קטרת), והוי ליה למימר שאני התם דכתיב פעם אחת, ומדלא משני הכי משמע דבלשון תלוי ולא במנין הפעמים שהתורה כתבה זאת, וצ"ב בפ"א דהצל"ח, והו"א דהשפ"א.

[ג]. והנה [אוסף דבר חדש שבס"ד נתחדש לי היום ה' שבט יו"ד של חוה אפינו השפת אמת זי"ע] לכשנוסיף ונדייק בדברי התוס' הנ"ל, יש לכאורה משמעות חזקה הנוטה לפי השפת אמת, דבלשון קושייתם האריכו, וז"ל: "הקשה ריב"א והלא בנרות כתיב נמי מערב ועד בקר ומה לי מערב ומה לי בערב", ולכאורה מה הוסיפו "מה לי מערב מה לי בערב", דהלא לפי פי' שני של הצל"ח העיקר שיש עוד לשון נוספת מלבד בין הערבים, והוי לתוס' להקשות דכתיב נמי מערב עד בוקר, וסגי בכך, אך התוס' דייקו והאריכו בלשונם ומה לי מערב ומה לי בערב, והיינו שיש במשמעות לשון "בערב" שהוא קודם הערב ממש – כדכתב השפ"א, והיו מוכרחים התוס' לבאר דאותה משמעות יש גם בלשון "מערב".

ולפי"ז יעלה יפה בס"ד תירוץ התוס' "וי"ל דמערב ועד בקר איצטריך ליתן לה מדתה ולא לאיחור", דלכאורה מה התחדש לתוס' בתירוצם שלא ידעו בקושייתם, והלא הדרשה שתן לה מידתה ידועה להם, ואף בקושיא ידעו מדרשה זו ומאי פריך. אלא תירוצם הוא, דבאמת יש כן נפק"מ בין לשון בערב, ללשון מערב, שלשון מערב אין בא להשמיענו סמוך לערב ממש, אלא שמידתה צריכה להיות מערב [מתי שידליקו בבין הערבים] עד בוקר, ובערב הוא דווקא סמוך לערב, ולכאורה מדויק שפיר כשהשפת אמת.

אמנם נראה שגם לרבינו חננאל הוקשה כקושיית התוס', דכתיב נמי "מערב" בהדלקת הנרות, ולכאורה יראה מלשוננו דכך הוא מפרש דבקטורת לבדה כתיב "בין הערבים" ולא "מערב", וכיון דהקטורת והנרות בהדדי כתובים, ליכא למידרש "מערב" דהדלקת הנרות, או דעיקר קו' הגמ' היא על קטורת עכ"פ, ודו"ק בלשוננו, וא"כ אין נפק"מ בין לשון "מערב" או לשון "בערב", ואולי י"ל כהצל"ח דרך שינוי הלשון גרידא, מוכיח על האיחור.

[ד]. שוב התבוננתי בס"ד, דאף מדיוק לשון רש"י יש לכאורה ראי' לשפת אמת שהקשה "מה שהוסיף כאן ובין הערבים, קשה, דהא עיקר הראי' מלשון בערב". וכד נדייק בלשוננו הזהב של רש"י שהעתקנו לעיל, נחזה, דהביא כל הפסוק "תזבח את הפסח בערב", אבל בפסוק השני של קרבן פסח כתב רק "ושחטו אותו וגו'" ולא המשיך הפסוק לתיבות "בין הערבים". ובקרבן התמיד כתב שוב רש"י כל הפסוק "את הכבש השני תעשה בין הערבים". וכן להלן בנרות וקטורת העתיק רש"י כל הפסוק, ולכאורה למה רק בפסוק השני של קרבן פסח השמיט רש"י התיבות בין הערבים וכתב וגו', אך לקושיית השפת אמת ניחא מאוד, דעיקר ילפותא הוא מתיבת "בערב" ולא היה לו להביא בין הערבים כלל. ואת"ל למה בכלל רש"י הביא הפסוק השני של קרבן פסח אם אינו ילפותא לכאן, לק"מ כי בא לפרש דברי הגמ' "שנאמר בו בערב ובין הערבים", ומבאר היכן נאמר בין הערבים, בפסוק ושחטו אותו וגו', אך זה באמת היה קו' השפ"א למה הגמ' הביאה כלל דרשת בין הערבים כעת, כשעיקר הילפותא הוא מ"בערב".

[ה]. עוד רגע אדבר, דמדיוק לשון הגמ' בזבחים (י"א:) מוכח לכאורה כהצל"ח דאין נפק"מ בין לשון "ערב" ללשון "בין הערבים" ושניהם באותו משמעות של אותו זמן, ורק שינוי הלשון של התורה מלמדינו דיאוחר דבר, ואציעה לשון הגמ' שם: "מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

בי"ד לשמו **דכוליה יומא זימניה הוא** [וכו', ופריך], והכתיב **בין הערבים**, אמר עולא בריה דרב עילאי בין שני ערבים, [ופריך] תמיד דכתיב ביה בין הערבים, ה"נ דכולי יומא כשר [?] ומשני] התם מדכתיב את הכבש אחד תעשה **בבקר** מכלל דבין הערבים, בין הערבים ממש [וכו', ופריך מקטרת והזה"נ ומשני כדי מידתה בבסוגיין, ופריך שוב על קרבן פסח] התם נמי כתיב שם תזבח את הפסח בערב, ההוא ליאחר דבר הוא דאתא" [ופירש"י, דאם נתעבבו בהקרבת הפסח והגיע זמן התמיד השני, יקדימו התמיד ויאחרו הפסח] ע"כ. ולכאורה, אי לשון 'בערב' הוא המורה על המאוחר יותר מבין הערבים, היה לגמ' להקשות מלכתחילה מפסוק דבערב כיצד מכשיר בן בתירא משחרית, ולא להסתפק בתירוץ של "בין שני ערבים", אלא דשפיר ידעה הגמ' דאותו תירוץ שייך אף על לשון בערב. וביותר, דבתירוץ הגמ' כעת, בערב משמעו מיד אחרי חצות, והוא היאחר דבר, ולא פריך דבערב משמעו סמוך לערב כדכתב השפ"א, אלא שאין נפק"מ בין הלשונות, ורק שינוי הלשון מורה על **איחור**, אך לא **להסמיכו לערב**, ודו"ק.

בגמ', ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרת ונרות וכו'.

[ו.] עוררתי כבר ליהודים יקרים, המדקדקים לומר פרשת הקטורת מתוך הקלף [ויש שמעו ערבים על זה המנהג, ראה בארוכה בשו"ת **יביע אומר** (ח"ט, י"ד סי' כ"ג)] שהביא והוא עצמו מפקפקים בזה. אבל זה נכון שלא לומר קטורת **בעל פה** וחייבים לאומרה מתוך הכתב, כמו שכתב **האורחות חיים** והביאו **הרמ"א** סו"ס קל"ב], ומאחרים לבוא לביהכנ"ס למנחה, ובמהרה אומרים פרשת הקטורת [כי חוששים לסגולה אם לא יאמרו] ואומרים אשרי, ומתפללים שמו"ע עם הציבור, ולכאורה יש בזה שיבוש.

דכד נעייין, אם תפילת המנחה היא כנגד קרבן התמיד, אז הקטורת מאוחרת לה, ואולי היו צריכים לומר פרשת הקטורת דווקא **אחר** תפילת מנחה, וכמו שכתב **המשנה ברורה** (שם סק"ג) "אחר תפילת המנחה או קודם לה".

אלא ביאור הדבר הוא, דהנה **הרמ"א** (סו"ד ר"ל, ס"א) כתב בשם **אבודרהם**: "יש שכתבו שנוהגין לומר פרשת התמיד קודם אשרי של תפילת המנחה, **נגד תמיד של בין הערבים**, ומנהג יפה הוא". וביאר **הט"ז** (סו"ד קל"ב סק"ב) דבריו, דפרשת התמיד היא כנגד הקרבן התמיד, ותפילת המנחה היא כנגד הקטרת האברים של הקרבן, דאל"ה אמאי אומרים גם פרשת התמיד וגם מתפללים תפילת י"ח פעמיים כנגד אותו קרבן, עיי"ש בדבריו. וזה גם כוונת **הגר"א** בביאורו (סו"ד ר"ל סו"ס א') על דברי הרמ"א: "יש כו'. כמ"ש תפלות כנגד כו' וכל שכן להירושלמי שאמר שהוא נגד קטורת **ותמיד קודם לקטורת** כמ"ש ברפ"ה דפסחים".

אך אם אינו אומר פרשת התמיד, אז תפילת י"ח היא כנגד הקרבן התמיד עצמה דתפלות כנגד תמידים, והיאך מקדים פרשת הקטורת לתמיד, ולכן אם מתאחר לבוא לביהכנ"ס, ואין בידו פנאי לומר גם פרשת התמיד וגם פרשת הקטורת, יתפלל שמו"ע, ואז יאמר פרשת הקטורת, אם עדיין לא צאת הכוכבים, דאז כבר אינו יכול לומר קטורת כדכתב המשנ"ב (שם).

[ז.] עוד חידוש יוצא מדברי הט"ז והגר"א הנ"ל, שאלו המתפללים מנחה גדולה **שהוא בדיעבד** בשאר ימות השנה (כלשון הרמב"ם פ"ג מתפילה ה"ב-ג'. ושו"ע סו"ד ר"ל ג"ס"א ומשנ"ב שם, וביותר במשנ"ב סו"ד צ' סקנ"א), אם הם מתחילים שמו"ע **מיד** חצי שעה אחר חצות, **אל יאמרו פרשת התמיד והקטורת לפני התפילה**, כי פרשת התמיד עדיין לא מטי זמניה, והקטורת אינה יכולה להיות מוקדמת לתמיד, אלא יאמרו הקטורת **אחר מנחה**.

בגמ', ומחוסר כפורים בע"פ וכו' בשלמא לת"ק יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת.

[ח.] כתבו התוס' (ד"ה אתי): "הקשה ריב"א הא בעידנא דמיעקר עשה [וכו'], ותירץ דמייירי שישחטו פסח עליו קודם שיידחו עשה דהשלמה **דשוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים לכו"ע** אפילו לא יאכל לבסוף **הואיל ובידו תלוי**, ופטור מפסח שני אפילו לא אכל, הלכך כשהמקריב כפרתו מקיים עשה דפסח דאז הוי ראוי לאכול **שאם לא היה יכול להקריב לא יהיה ראוי לאכול לערב והפסח היה פסול**".

ולכולי עלמא שכתבו התוס', היינו להלן (צ) ואעתיק לשון הגמ' כי נפקותא למ"ש לקמן בס"ד: "אר"י אמר רב שוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים, ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ועולא אמר אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ. מ"ש טבול יום דחזי לאורתא, טמא שרץ נמי חזי לאורתא, מחוסר טבילה. טבול יום נמי מחוסר הערב שמש, שמשא ממילא ערבא. מחוסר כפורים נמי, הא מחוסר כפרה, שקינו בידו. טמא שרץ נמי, הרי מקוה לפניו, דילמא פשע. אי הכי מחוסר כפורים נמי דילמא פשע, כגון דמסרינהו לבי"ד".

ולכאורה, מי ששחטו עליו פסח, ומשום מחלתו לאונסו, או אפילו בפשיעתו רח"ל לא אכל את הפסח, ודאי הפסח אינו נפסל בכך, ואם שוחטין על מחוסר כיפורים, אמאי נפסל הפסח אם לא הביא כפרתו. ובעל כרחך צ"ל דהוא נכלל בכלל הטמאים שאם שחטו עליהם הפסח הוא פסול (להלן ס"א), ומוכח כן מלשון התוס', ואף מדברי הגמ' שהעתקנו, דהגמ' משווה להדיא בין מחוסר כיפורים למחוסר טבילה, והיו צריכים בפשטות ליישב, דמחוסר טבילה טמא נקרא – ושחיטה עליו פסולה, משא"כ מחוסר כיפורים טהור נקרא – ושחיטה עליו כשרה. אלא דלא פליג.

א"כ מעתה, בזמן שאין בעוה"ר ביהמ"ק להקריב קרבנות, אולי י"ל דלא יהיה נפק"מ בין מחוסר כיפורים למחוסר טבילה, **ושניהם יהיו בגדר טמאים**, דהפסח היה פסול אם לא הביא כפרתו, ועל כרחך הוא נקרא טמא. ונפק"מ יהיה לגבי אכילת תרומה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

[ט]. ובהקדם, כבר אמרתי לפניכם שבחודש אלול תשע"ט, בעת שידידי הרה"ג רבי משה בן עמרם פריד שליט"א הביאני לביתו נאווה קודש של מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, וזכיתי לשאול כמה ענינים קשים לפי קוצר השגתי, ופשט כל דיבור ודיבור על אופנו בבחירות ובמהירות אשרי עינים שזוכים לראות את התורה בעצמה, אמנם קושיא אחת על רבינו גרשם היה לו לתימה, וביקש לעיין בפנים.

דהנה **האבני נזר** (יו"ד סי' פ"ו) הק' על **החידושי הרי"ם** (יו"ד סי' ט"ו) שפי' משנה דיבמות (ע.) "הערל וכל הטמאים אע"פ שאין אוכלין מאכילין", שקאי גם על כהן מצורע חסר בוהן יד **שאף שלא יאכל עולמית בתרומה** נחשב לפומייהו קא כאיב, ובזה רצה החיה"ר לחלוק על החתם סופר (ח"ב י"ד סי' רמ"ה) שדייק ברשב"א (יבמות שם) שלשי' רש"י ערל שמתו אחיו מחמת מילה חייבים למולו לכשיתחזק. והק' האבנ"ז דמחוסר בוהן יד יכול לאכול בתרומה **לכשיטבול**, ורק בקדשים לא יאכל דיהיה מחוסר כפרה, וכמפורש בריש ברכות (ב.) הא קמ"ל דמחוסר כיפורים אוכל בתרומה.

וזה"ל האבני נזר: וראיתי לגדול אחד בספרו שהקשה על פירש"י פומי' דכאיב לי' עומדים לתקן ולאכול והא תני כל הטמאים ומשכחת טמא שאין לו טהרה כהא דתנן בנגעים פ"ד מ"ט אין לו בוהן יד אין לו טהרה עולמית. ואמרתי דלק"מ דמצורע לאחר שבעת ימי ספורו שטבל והעריב שמשו כבר נטהר מטומאת צרעת רק שהוא מחוסר כיפורים שיקריב קרבנו וינתן מדם האשם ע"ג בהונות. ובזה שנינו אין לו בוהן יד אין לו טהרה עולמית. ונשאר מחוסר כיפורים וע"כ הביא הרמב"ם דין אין לו בוהן יד בהלכות מחוסרי כפרה ולא בהלכות טומאת צרעת, והרי מחוסר כיפורים אוכל בתרומה", עכ"ל. והוא קו' חמורה דלכא' נסתר החיה"ר מדברי הגמ' הנ"ל ועוד מקומות רבים בש"ס.

והעזתי לשאול את **הגר"ח קנייבסקי שליט"א** שיאמר לי תי' על החיה"ר הזה, כי כדבריו כתוב בפירוש **רבינו גרשם** (בריתות ב:) "ארבעה מחוסרי כפרה הוב והזבה וכו' דלא מישתרו בתרומה וקדשים עד דמייתי כפרתן. [ברש"י שם כתב בקדשים ולא הזכיר תרומה]. וכוונתי בשאלתי כי מפי השמועה למדנו שהחזו"א כתב הגהות על רבינו גרשם בכריתות. והגר"ח שליט"א ביקש מנכדו היושב לצידו להביא לו הגמ' שלו, וראה שאין לו הגהה על דיבור זה ברבינו גרשם, ועיין כמה פעמים בתוך דברי הרבינו גרשם, ואחרי זה חשב איזה רגע שהיה נראה ארוך, ואמר "צריך לומר שמדברנן אסור לאכול בתרומה עד דמייתי כפרתן". ושאלתי אם אפ"ל כן בדברי החיה"ר, ונענע בראשו "הן". [ואחר זאת סיפרתי זאת לר"י פונבז הג"ר **דוב בער פונבסקי שליט"א** כי כבר ביקשתי פעם אם יכול לבאר לי הרבינו גרשם, ואמר, שלומר שמדברנן אסור למחוסר כפרה לאכול בתרומה צריך ראייה, ואולי י"ל שכוונת הרבינו גרשם לעתיד לבוא שיהיה מחוסר כיפורים אסור בתרומה, ופלפל בזה והביא ראיות לחידושו ואכמ"ל].

[י]. ילדות היתה בי, ועניתי ואמרתי לפני מרן הגר"ח שליט"א בעניי, דאולי ההיתר של אכילת תרומה אחר הטבילה למחוסר כפרה הוא רק כשיש באפשרותו להביא כפרה, אז קרינן ביה "וטהר" על שם העתיד, אך אם אין באפשרותו להביא כפרה כגון מחוסר בוהן יד כמשל דהחיה"ר, **או בזה"ז שאין יכול להביא קרבן**, אז גם גבי אכילת תרומה לא קרינן ביה וטהר. ואמר "אולי, אבל צריך ראייה". אז שאלתי: אולי הרבינו גרשם זה הראייה? ונענע בראשו לשלילה כאומר 'לא' – והיינו דכבר ביאר שכוונת הרבינו גרשם הוא מדברנן. אבל מדבריו למדנו, שבאם נמצא ראייה, יסכים לזה הפשט. ואולי, סוגיייתנו היא הראייה, דמחוסר כיפורים נכלל בכלל "הטמאים", וקרבנו פסול, ולא מחלקים בינו לבין מחובר טבילה, דכל זמן שלא מייתי כפרתו, טמא קרינן ביה, וא"כ י"ל דמה שמותר לאכול בתרומה, הוא כיון שהוא בידו להביא כפרתו, אז הוא כבר בבחינה של "טהר", אך היכא שאינו בידו, ככזמן הזה – ואז נאמר שזה כוונת רבינו גרשם, או מחוסר בוהן יד – דכתב החידושי הרי"ם, גם בתרומה יהיה אסור לאכול, דהוא טמא לכל דבריו כמו מחוסר טבילה.

דף נ"ט עמוד ב'

בגמ', וכמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא מתכפרין, דתניא ואכלו אתם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין. א"ל כיון דלא אפשר עשאום כמי שנשטמאו או שאבדו.

[יא]. הנה **הרשב"א** (יבמות צ. ד"ה ה"ג ר"ח) כתב: "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ומשמע מינה דכל שאין הכהנים אוכלין אין הבעלים מתכפרים, והקשה **הרמב"ן** נר"ו והלא הבשר שנשטמא אינו נאכל לעולם שאין הציץ מרצה על האוכלין להאכיל בטומאת בשר ואעפ"כ הבעלים מתכפרין בדם [ובו']. ואפשר לי לומר דכל שלא נשטמא בשר ואפשר לאוכלה אם לא נאכל הבשר אף בעלים לא נתכפרו **דגזירת הכתוב היא** דכל שאפשר לבשר ליאכל שלא יתכפרו בעלים אא"כ נאכל הבשר, אבל אם נשטמא הבשר ואי אפשר ליאכל דבר תורה בכי הא נתכפרו בעלים שלא אמרה תורה שיאכל בשר לאחר שנשטמא אלא הרי זה כפר אף על פי שלא נאכל הבשר **לפי שהציץ מרצה**".

ויש להבין בסוגיין, דהלא בערב פסח לכו"ע מחוסר כיפורים שהביא קרבנו אחר התמיד, הבשר יאכל רק למחרת ע"י הכהנים, והוא אפשר באכילה, והיאך נרצה לו ויכול לאכול הפסח, וגם הציץ לא ירצהו שלא נטמא, וראוי לאכילה. ועי' בתוס' בסוגיין (ד"ה עשאום) שבאמת קשה לו לשון "או שנאבדו" (אולם עי' מהר"ם), ודו"ק.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

שו"ר **שהשפת אמת** בסוגיין (ד"ה בתוד"ה יכול) עמד בזה, וברור לו בדברי הרשב"א שאין הכוונה שלא ירוצה לבעלים בלא אכילת הכהנים, ואף שמאריך בדברים כל תיבה עמוקה, ואין בי דעת להבין את עומק דעת קדשו, אך זהו המכוון בדבריו בוודאי, דאף להרשב"א (שם) ירוצה לבעלים בלא אכילת הכהנים, ועיי"ש בהג' חתנו הגר"מ בידרמן הי"ד דמצא כן מפורש ברשב"א ביבמות עיי"ש.

יב. אמנם יש עוד לעיין, דהלא למחר יאכלו הכהנים את הבשר אחרי הקטרת האימרים שבראש המזבח, וא"כ יתברר למפרע דרך כעת איכא כפרה לבעלים, ויתברר למפרע דאין קרבן שננטא או נאבד, והיכא שהבשר נאכל הלא בוודאי לא יהיה כפרה לבעלים קודם אכילתו. וצריך לומר, דכיון שהיה זמן שהיה הבשר אסור באכילה, הוי כפרה לבעלים כדן נטמא או נאבד, ואף שאחרי זה יאכלו הכהנים הבשר, אין לזה קשר יותר עם הבעלים. ודמות ראייה לזה, דהנה בשבועות (י"ג:) הקשו **התוס'** (ד"ה תבט) אמאי היו צריכים לכפרה של השעיר המשתלח שהיה מכפר על כמה עבירות, תיפו"ל דהויה"כ מכפר, ומה צריך השעיר. ותיצו דיוה"כ מכפר רק בסוף היום כשתחשך למוצאי יוה"כ, והשעיר מכפר מיד כשדחוהו מהצוק, דהיינו באמצע היום.

ויש לדייק, דכל זה ניחא רק על שעיר המשתלח, אבל הרי איכא עוד שעיר הנעשה בחוץ שג"כ מכפר, וע"ז אכתי קשה אמאי בעינן להשעיר, תיפוק ליה דיוה"כ מכפר. ובזה הרי אין לומר ג"כ שמכפר באמצע היום, שהרי שעיר זה היו אוכלים הכהנים, דבזה הכפרה תלויה באכילה, שמכפר רק אחר אכילת הבשר, והרי האכילה ע"כ היו אוכלים רק בלילה במוצאי יוה"כ, **דיוה"כ אסור באכילה**, וא"כ שוב קשה דתיפו"ל דיוה"כ כבר מכפר עד הלילה, ומה צריך השעיר.

אלא ע"כ י"ל, דהיכא דלא אפשר להקטיר עשואם כמי שננטאו או שאבדו, א"כ ה"נ י"ל דכיון דביוה"כ אסור לאכול הוי כנאבד הבשר, דמכפר לאלתר. ואף כשיאכלו אחרי זה, משולחן גבוה קאכלי, ואין זה לזה שייכות עם בעלים מתכפרין, ולכך בעי שעירים לכפר ביום הכיפורים, [ובזה יתוחץ הקושיא שהובא **בחיזושי הגר"ז** (החדשות פר' תצוה סי' קי"ד), דדקדק ברש"י פר' תצוה (שמות כ"ט, ל"ג) עה"פ "ואכלו אותם אשר כפר בהם", וכתב רש"י אהרן ובניו לפי שהם בעליהם, וכתב "וצ"ע הרי בגמרא יליף מהך קרא דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים וא"כ ע"כ הכפרה היתה מדין כהנים ולא מדין בעלים" עיי"ש בתירוץ. אכן להנ"ל י"ל, דכיון שיש אכילות שאינם תלויות בכפרת הבעלים, שיתכפר להם לפני האכילה, מוכח שהוא לפי שהם בעליהם, ודו"ק]. ויש לי בס"ד דיוק **ברבינו חננאל** ביומא (ס"ח:) דאיתא התם: שאני אכילה דצורך עבודה היא וכו' שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. וכתב ר"ח: "דאכילה דאית בה **כפרה**, כעבודה היא" עכ"ל, ולכאורה מהא מייירי התם, מאכילה דאית ביה כפרה, ואולי יש אכילות שאינם כבר כפרה, וכאכילה זו, ואכילה דשעיר של יוה"כ פ' בערב, ולפי"ז אכילה כזאת לא יהיה בבגדי כהונה וצ"ע.

יג. או שאפשר לומר, דבעת שיאכלו הכהנים את השעיר במוצאי יוה"כ, יהיה כפרה למפרע מרגע זריקת הדם שהיא כפרתו, וא"כ זה אף נימא הכא, דלמחר כשיאכלו הכהנים הבשר, יתברר למפרע שהיה לו כפרה, וכל מה דבעי הוא רק בשביל הערב שיוכל לאכול עתה ממש בקרבן הפסח. וראיה לזה דע"י האכילה כעת, יש לבעלים כפרה **למפרע** ולא רק מעת האכילה, הוא מגמ' ערכין (ז) "היוצא ליהרג, מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו", וזאת כדי שיהיה לו הכפרה מהקרבן שהביא. אמנם אי' שם דכל זה רק אם הקרבן כבר היה זבוח וצריכין רק לזרוק הדם, אז זורקין, אבל אם אינו זבוח, וצריכין להמתין עד שישחט ויזרק הדם אין ממתנין, כיון דאין מענין את דינו ע"ש.

ולכאורה יש להקשות, הלא גם אם זבחו זבוח כבר, מ"מ הא אין מתכפר עד אכילת הכהנים, וזה הוי רק אחר ההקטרה שבערב, ולא יהיה לו כפרה קודם מיתתו, ולהמתין עד שיאכלו בוודאי לא ימתינו, דזה עינוי הדין. והכא א"א לומר דנעשה כמי שננטאו וכו', דהכהנים יכולים לאכול ויאכלו זאת בערב, ובעל כרחך צ"ל דהכפרה שע"י אכילת הכהנים **הוי למפרע** מעת זריקת הדם, ורק דהוי עיכוב כ"ז שאין אוכלים, אבל כשאוכלים מכפר למפרע, ולכן שפיר זורקין הדם קודם שיוצא ליהרג, דאפי' שההקטרה תהא אחר מיתתו ורק אז יאכלו, אפ"ה מכפר למפרע בהזריקה דאז היה חי.

ועוד ראיה לזה ממה שאמרו בזבחים (כ"ט.) "ת"ר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו, אמר ר' אליעזר כוף אונק' לשמוע במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר, או אינו אלא באוכל מזבחו ליום שלישי, אמרתי אחר שהוא כשר יחזור ויפסל, א"ל ר' עקיבא הן מצינו בזב וזבה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת טהרה וכיון שראו סתרו אף אתה אל תתמה ע"ז שאע"פ שהוכשר יחזור ויפסל, א"ל הרי הוא אומר המקריב, בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי". ופירש **הראב"ד** (תו"כ פר' צור"ש פ"ח) דאף זה שהיה בחזקת היתר אם אכל ממנו ביום השלישי יהא פסול, הואיל והבשר קיים והכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם, כיון שאכלוהו חוץ לזמנו פסלוהו לקרבן ת"ל המקריב. והיינו דהראב"ד הוסיף סברא בדברי ר"ע, דע"י אכילת הקרבן ביום השלישי **יפסל למפרע**, משום דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, לכן הי' ס"ד דבכך יפסל הקרבן למפרע.

והנה לדברי **השפת אמת** בסוגיין וכ"כ **החזון איש** (או"ח סי' קכ"ד ד"ה ובגמ' וכו') דלכפרת הבעלים א"צ אכילת כל בשר הקרבן אלא גם אם נאכל רק כזית מהקרבן ע"י הכהנים, הבעלים מתכפרים, נפקא, דלהו"א דהגמ', היה יכול להיות שהבעלים יתכפרו אחר אכילת כזית ראשון, וביום השלישי יפסלו למפרע, אף שכבר נתכפרו הבעלים, ובע"כ דהאכילה מבררת את זריקת הדם, וכשחסר מהאכילה, נפסלה זריקת הדם, וכשמסתיימת האכילה מתבררת זריקת הדם ככל משפטיה, ולמפרע הוא לב' אנפי.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

הארות והערות:

א). הבאתי אמש את דברי המעשה רוקח בהג' טו"א שלו על רמב"ם, ששם כתב שבספרו על פסחים הוכיח דאף פסח שני מאוחר לתמיד, אך כתבתי שאין לי המעשה רוקח כעת ולא יכולתי לראות מהי הוכחתו. ומעומק הלב אודה למו"ר המובהק הג' ר' יצחק ישעי' וייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר ב"ב [ובאמת המעט תורה שאני זוכה ללמוד, וללמד, שלו הוא, דברון

ה' אשר הנחני להסתופף בצילו בבחורות, ובמסירות וחמלה רבה עמד לימיני לסמכני באשישות, והביאני אל בית היין, ולמד עמי אף בפרטיות, ודגלו עלי אהבה לנצח] ששלח לי העתק מהספר מעשה רוקח, ושם הוא מדייק מהירושלמי, שהיה פשוט ליה שבפסח ראשון מאוחר הוא לתמיד מסברא, וקרא דיאחר דבר על פסח שני קאי. ויש לדייק בדיוקו, ואכמל"ב, אך ששתי כעל כל הון, דבתוך דבריו פשוט ליה כהבנת השאג"א שהבאנו, שאיחור הפסח הוא מדיני קרבן הפסח, ולא מחמת תדירות התמיד, וא"כ בוודאי שאין לחלק בין פסח ראשון לפסח שני, והוא הסברא שהעלנו בדברינו לעיל.

ב). עוד כתב לי מזכה הרבים בשיעוריו המתוקים הרה"ג רבי שמחה חיים הלוי באמבערגער שליט"א ממנשסתר מגדולי וותיקי מרביצי תורה באירופה [ותשוח"ח על מגילתו המאולפת בספרים, והיו ממש מים קרים על נפש עיפה], דהוכחתי מדברי השאג"א אינה ברורה דיה. ועיינתי בזה שוב, ואכן צדקה ממני דיש לעיין טובא בזה, דאולי יש לחלק, דאף אי נימא דהקדמת התמיד הוא דין בקרבן פסח עצמו, אכתי י"ל שדין הקרבן פסח הוא שונה בפסח ראשון, ובכמה דברים הוא שונה כדאי' במשנה (פ"ט, ג), ויש שם שינויים הקשורים בשחיטה עצמה, כמו "לא תשחט על חמץ דם זבחי" שאינו בפסח שני, וא"כ אולי אף שיש דין בקרבן פסח ראשון מדיני הקרבן, שצריך להיות שחיתו אחר התמיד, היינו יכולים להמציא ולומר שזה קשור לאחד מדיני הקרבן פסח ראשון, שאינם בפסח שני, ואף שאמנם תוס' במנחות שהבאנו כתב שלא נמנה בין הדברים שהם בין פסח ראשון לפסח שני במשנה (שם), אך כבר כתב בתוס' רעק"א במשנה שם, דיש עוד דברים שאין בפסח שני, כמו ג' כיתות, וביקור הקרבן, ואכילה חוץ למנויו, ואין חגיגה נאכלת עמו, ואינו קרב בטומאה, וע"כ אף אחר דברי השאג"א עדיין מקום יש להסתפק אי פסח שני הוא כמו פסח ראשון.

ודמות המצאה עולה לי כעת, דאולי טעמא דהקדמת התמיד, הוא, כיון שפסח ראשון קרב בטומאה אם רוב ישראל טמאים, לכך צריך להקדים התמיד שלפחות הוא יוקרב בטהרה, לפני שנטמאים כולם בעת הקרבת הקרבן (עי' להלן פ: במחצה על מחצה שטמאים בידים) וטהרת הקרבן קודמת לעשה דהשלמה, אך בפסח שני שאינו קרב בטומאה, אין סיבה להקדים לו התמיד. ואף שכנראה זה אינו המכוון אל האמת, אך כתבתי רק כדי להוכיח, שבאמת יש לחלק בין פסח ראשון לשני, גם אם נימא כהשאג"א שהקדמת התמיד הוא דין בקרבן פסח, עדיין יש מקום להסתפק בספיקת התוס' ביומא, אי פסח שני נמי דינו הכא. ואף שהבאתי, שמצאתי סברא זו כעת, במעשה רוקח אז לדבריו יש לו דיוק כזה בירושלמי, אך מתוך דברי השאג"א לכאורה אין לי הוכחה, ותמיהת הגרש"ח באמבערגער שליט"א נכונה, ואני חוזר מהוכחתי מדברי השאג"א, ואקבל בס"ד שכן על הפרישה.

ג). שלח לי חכם אחד וחתם שמו בר"ת ח.ל. אשדוד, דבמה שכתבתי בפשיטות ליישב קו' הגר"מ אריק, שקרבן חגיגה היה קרב בכל יום ערב הפסח, והוא השלמים שעליהם כיוון רש"י שלכן צריכים לאחר לר"י את הקרבת התמיד, וכתב לי אותו חכ"א: "קושיה זו ידועה ומופיעה בשם רבינו האמרי אמת זי"ע, ומה שתירצתם אינו מוכרח דהוא ספק ידוע באחרונים אי הקרבן חגיגה הוקרבה עם הפסח או לאו, וקו' הא"א היא על הצד שהיה קרב עם הפסח ממש, אז לא היו שלמים שהיו צריכים להיקרב לפני התמיד. ומה שהוכחתם מרש"י בתחילת זבחים, שם מדובר בדיעבד". ואשיב בזה בס"ד, על אחרון תחילה (עי' ריש נדרים), מרש"י היה הכוונה להוכיח שהיו מותר להקריב שלמים בערב פסח, דאי לא היה זמן הקרבת שלמים היה הקרבן נפסל דאין זה זמנו. וגבי הספק מהאחרונים, הנה איני יודע לאיזה אחרונים רום מע"כ מכוון, ואדרבא יפתח דבריו ויאירו [וכן במסותא תאיר לי היכן מובא זה בשם האמרי אמת], אך אם כוונתו לספק של המשנה למלך (פ"ו מכלי המקדש הלכה ט') שנסתפק בזמן שחיטת החגיגה ומכריע שהיא אחר חצות עיי"ש. אז מלבד שהצל"ח בכמה מקומות (עי' להלן ע"א: ועוד) הוכיח היפך מסקנתו, אך אדרבא לפי המשנה למלך רק מתחזק תירוצינו בס"ד, דהמל"מ כתב שם, שהקרבת החגיגה אחר חצות בזמן הכשר להקרבת הפסח, אך לפני הקרבת התמיד, כי החגיגה אינו דוחה עשה דהשלמה, וא"כ הוא גופיה הסיבה שצריך לאחר הקרבת התמיד, מחמת השלמי חגיגה שהיו קרבים באותו זמן, ותשוח"ח לו שהזכרני ספק זה, דמוסיף לתירוץ, ודו"ק.

ג) קיבלתי אגרת תוכחת מוסר, לא ידעתי מי הוא אך מכתלי מכתבו ניכר דאיש אמת ובר אוריין, ואיני יודע איך לתארו ומסתמא הרה"ג שמו ר' חיים הכהן שווארטץ שליט"א (לא כתב לי מקומו), וכתב לי שבמה שכתבתי שרבינו הצל"ח דייק "ערב", אבל בכמה ספרים הגי' "ערב", וכתבתי 'ראייתו ושברה בצידה', ובסיפא דדברי כתבתי "וא"כ לכאורה ראייה דחוקה היא", והוכיחני הרב הנ"ל שיש בזה ח"ו איזה לשון שאינה של כבוד. ומן המותר לתאר כמה עגמ"נ היה לי מהו"א שזכו, ולא עלה על דעתי להקשות על אדונינו ומאור עינינו, וכמו שכתבתי כו"כ פעמים, מה אני ומה חיי חדל אישים לא זכיתי להבין את דבריו האמיתיים בוודאי וללא ספק, וזה מחמת הגבלת שכלנו הקט אל מול אור השמש הגנוזה לצדיקים שזכו לאור התורה שאין אנו יכולים להשיגה כלל אף לא בנגיעה קלה - ומרוב פשטותם איני צריך כלל לומר זאת, ואם היה איזה הבנה בלשוני, אין זה אלא מחמת המהירות שאני כותב ומו"ל ואני אמרתי בחפזי וכו', ותשוח"ח על שהאיר עיני בזה, ואשתדל יותר בזה בל"ג ובס"ד.

ה) תשוח"ח להרב יחזקאל לוינשטיין, ולהרב יצחק בוכינגר, ולהרב יהושע אורצל, ולהרב שמואל באמבערגער, והרב חיים משה ניימן, והרב ישראל הערשקאוויטש, על ברכותיהם והערותיהם ודבריהם המשיבים נפש.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com